

КАРАНТИН ЯК ДРАЙВЕР ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙ

М. М. Карпенко, к. філос. н., с. н. с., головний консультант
 відділу гуманітарної політики та розвитку громадянського суспільства
 центру суспільних досліджень Національного інституту стратегічних
 досліджень

В аналітичній записці розглянуто основні виклики, які вже були актуальними для української освітньої системи, але особливо загострилися після введення карантину у зв'язку з протидією поширенню коронавірусу COVID-19. Ці виклики пов'язані з модернізацією освіти в контексті розвитку інформаційних технологій, експоненціальним зростанням кількості знань, застаріванням раніше затребуваних та швидким виникненням нових запитів на компетенції. Запропоновано деякі заходи, які будуть сприяти трансформації вітчизняної освітньої системи в напрямку забезпечення її відповідності викликам сучасності.

Висновки та рекомендації

Пандемія коронавірусу виявилась важким випробовуванням для усіх сфер суспільного життя у всесвітньому масштабі. Не стала виключенням і система освіти. Для української освітньої системи це випробовування постало ще й своєрідним стимулом, який відкрив вікно нових можливостей, виступаючи каталізатором давно назрілих модернізаційних змін у вітчизняній освіті.

Йдеться про розвиток цифрової та дистанційної, зокрема, онлайн освіти. Але перспективи трансформації освіти не вичерпуються лише цими напрямками. Потребує пильної уваги також розвиток неформальної та інформальної освіти, формування механізмів визнання її результатів в системі формальної освіти. На часі також апробація та запровадження сучасних методів навчання з використанням інформаційних технологій, як-от «перевернуті класи».

Досягнення цих цілей потребує здійснення таких кроків:

Міністерству освіти і науки України із залученням за потреби ресурсів Інституту модернізації змісту освіти та Міністерства цифрової трансформації України:

- забезпечити моніторинг використання цифрових технологій в освітньому процесі під час карантину з метою накопичення досвіду успішних і невдалих практик з їх подальшим аналізом та використанням отриманих результатів у формуванні та впровадженні ефективної освітньої політики;
- якнайшвидше відновити роботу зі створення Національної освітньої електронної платформи;
- підготувати нові нормативні документи щодо стандартів електронних підручників та вимог до їх експертизи;
- розглянути можливість створення у Міністерстві підрозділу цифрової та дистанційної (онлайн) освіти, функцією якого буде формування державної освітньої політики за відповідними напрямками для проведення ефективної модернізації вітчизняної освітньої системи;
- прискорити роботу із нормативно-правового забезпечення механізмів визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та інформальної освіти.

Обґрунтування

В українській системі освіти тривалий час існувало розуміння важливості осучаснення освіти в контексті радикальних змін у дотичних сферах людської діяльності: темпах і засобах накопичення та передачі інформації, зміни технологічного устрою, прискорення відмирання старих та виникнення нових професій і, відповідно, затребуваних на ринку праці знань, навичок і компетенцій. Декларувалося й наближення до потреби втілення провідної компетенції сучасності – здатність до навчання, безперервного засвоєння нових знань та оволодіння новими компетенціями. В Україні зроблені певні кроки на шляху цифровізації освітнього процесу, проте часто такі кроки є половинчастими і залишаються декларативними, не забезпеченими дієвими механізмами реалізації.

*Так, залишається нереалізованим проєкт Національної освітньої електронної платформи*¹, на який у держбюджеті 2018 року було закладено 54 мільйони гривень. На цій платформі мали бути зібрані інтерактивні навчальні матеріали для школярів, навчальні матеріали для вчителів (методичні матеріали, відеоуроки, рекомендації), поради для батьків із питань їхнього спілкування зі школою тощо². Платформу планували запустити ще 2018 року, одночасно зі

¹ «Про затвердження Положення про Національну освітню електронну платформу». Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.05.2018 № 523 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0702-18>

² Лілія Гриневич: «Від школи, де накачують знаннями, ми переходимо до школи компетентностей» [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня, 6 вересня, 2017. – Режим доступу:

стартом шкільної реформи. Спочатку мав з'явитися контент для початкової школи, а потім щороку додавалися б інші модулі. Проте й на 2020-й рік платформи все ще немає. Більше того, Національна освітня електронна платформа не просто не запущена – на її обладнання і програмне забезпечення накладено арешт, розпочато кримінальне провадження, рік тривають слідчі дії³.

Важливим напрямом цифровізації освіти є широке запровадження у навчальний процес використання якісних електронних підручників. Загальні контури забезпечення електронними підручниками здобувачів середньої освіти означено в Концепції, прийнятій 15 грудня 2017 року⁴. Електронний підручник, а також допоміжні технічні засоби електронної платформи, пропонувалося запроваджувати у форматі експерименту⁵.

Однак, запропоновані електронні підручники є просто версіями підручників паперових у форматі Portable Document Format (PDF)⁶. Такий формат не використовує мультимедійних можливостей цифрової передачі інформації (інтерактивність, динамічна іконографіка, відеоконтент тощо). За визнання ексочільниці Міністерства освіти і науки Ганни Новосад пілотний проєкт із впровадження електронних підручників в освітній процес завершився негативно: «Це не можна назвати електронними освітніми матеріалами – це просто якісь pdf-ки до яких десь прилаштували звук, десь фігурку, яка рухається, і намагаються нам продати за мільйони гривень. З цього не буде ніякого толку, з такими матеріалами якість навчання абсолютно не зміниться... Зараз маємо підготувати нові нормативні документи і нові вимоги до експертизи цих підручників, а також почати діалог з виробниками»⁷.

---

https://dt.ua/EDUCATION/liliya-grinevich-perehodimo-vid-shkoli-v-yakiy-tilki-napihayut-znannyami-ta-vidtvoryuyut-yih-do-shkoli-kompetentnostey-252819_.html

³ Оксана Онищенко. Національна освітня електронна платформа під арештом [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня, 13 березня, 2020. – Режим доступу: https://dt.ua/EDUCATION/hto-vkrav-maybutnye-341432_.html

⁴ «Концепція забезпечення здобувачів середньої освіти е-підручниками та іншими електронними освітніми ресурсами» [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2018/02/15/BROSHURE_CONCEPT_E-BOOK.pdf

⁵ Експеримент з впровадження електронного підручника і електронної платформи. Проєкт плану реалізації. Версія 1.1, станом на 19.03.2018» [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу:

https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2018/04/18/experiment_project_paper_19032018.pdf

⁶ Електронні підручники [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/pidruchniki/elektronni-pidruchniki>

⁷ *Інтерв'ю міністра освіти і науки Ганни Новосад агентству «Інтерфакс-Україна»* [Електронний ресурс] // Інтерфакс-Україна. – Режим доступу:

<https://ua.interfax.com.ua/news/interview/636506.html>

Цінним ресурсом модернізації освітньої системи є розвиток неформальної та інформальної освіти. Підвалини розвитку та визнання результатів такої освіти закладено в Законі України «Про освіту»:

«Стаття 8. Види освіти

1. Особа реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти. Держава визнає ці види освіти, створює умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності, що надають відповідні освітні послуги, а також заохочує до здобуття освіти всіх видів.

...

5. Результати навчання, здобуті шляхом неформальної та/або інформальної освіти, визнаються в системі формальної освіти в порядку, визначеному законодавством».

Наразі важливим завданням є саме законодавче визначення конкретних механізмів визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та інформальної освіти.

Стаття 9 цього ж Закону визначає, серед інших форм освіти, дистанційну, мережеву та екстернатну форми. Ці форми також можуть бути реалізовані з максимальною ефективністю лише за умови високого рівня цифровізації освітнього процесу.

Корисним для України може бути закордонний досвід. До прикладу, в Естонії каталізатором цифрових реформ у 1996-му стала ініціатива на той час посла Естонії у США (а згодом, у 2006-2016 – президента країни) Тоомаса Гендріка Ільвеса, що отримала назву «Стрибок тигра». Згідно з цією програмою усі школи Естонії мали бути забезпечені комп'ютерами та інтернетом, а інформаційні технології мали стати одним із обов'язкових інструментів освітнього процесу. Вже у 1997 році ініціатива стала державною програмою з бюджетним фінансуванням. Завдяки проєкту Look@World 2001 року (продовження програми «Стрибок тигра») було поєднано зусилля як уряду, так і приватних структур, чийм коштом безкоштовний доступ до Wi-Fi та інтернету фактично у всіх населених пунктах країни став звичною справою. А понад 10 % дорослого населення Естонії пройшли безкоштовні курси з базової комп'ютерної грамотності⁸.

Осучаснення вітчизняної освітньої системи неодмінно вимагає цифровізації освітнього процесу для повноцінного використання потенціалу сучасних технологій. Цифровізація освіти передбачає поєднання розвитку трьох напрямів: організаційно-законодавчого, методичного та інфраструктурного. Лише їх поєднання дозволить досягти бажаного ефекту. Модернізація української освіти потребує ретельного вивчення досвіду як зарубіжних країн, так і аналізу вже

⁸ Estonian Digital Skills and Jobs Coalition [Electronic resource] // **Look@World Foundation**. – Access mode: <http://vaatamaailma.ee/estonian-digital-skills-and-jobs-coalition>

напрацьованого вітчизняного досвіду. І саме тут вимушений карантин відкрив великі можливості, оскільки змусив вітчизняну освіту активізувати форми навчання, які потребують саме використання цифрових технологій. Цей неоціненний досвід не повинен минути без користі і має бути прискіпливо зібраний та проаналізований для вироблення ефективної освітньої політики.